

«МІГРАЦЫЯ» І «ІНТЭГРАЦЫЯ МІГРАНТАЎ» ЯК КЛЮЧАВЫЯ ТЭМЫ Ў ФАРМАВАННІ ПРАФЕСІЙНАЙ КАМПЕТЭНЦЫІ СПЕЦЫЯЛІСТА-МІЖНАРОДНІКА

К. І. Ядчанка

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
пр. Незалежнасці, 4, 220030, г. Мінск, Беларусь, yadchan@bsu.by*

Артыкул выкананы ў рамках дыскурсіўнага падыходу да вывучэння ідэнтычнасці мігрантаў. У сваім артыкуле аўтар заяўляе аб неабходнасці вывучэння тэм «Міграцыя» і «Інтэграцыя мігрантаў» як базавых у фармаванні прафесійнай кампетэнцыі спецыялістаў-міжнароднікаў і прапануе аўтарскую метадыку працы з дадзенымі тэмамі на занятках па замежнай (нямецкай) мове. Гэтая метадыка патрабуе працы з аўтэнтычным відэаматэрыялам, вывучэння дыскурсіўнага пазіцыянавання мігранта на скрыжаванні розных грамадскіх дыскурсаў нямецкага грамадства, а таксама аналізу ацэначнасці як ключавой дыскурсіўнай катэгорыі.

Ключавыя словы: дыкурс ідэнтычнасці; дыскурсіўнае пазіцыянаванне; ацэначнасць; міграцыя і інтэграцыя мігрантаў; аналіз відэарэпартажу.

«MIGRATION» AND «INTEGRATION OF MIGRANTS» AS KEY TOPICS IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF A SPECIALIST IN THE SPHERE OF INTERNATIONAL RELATIONS

K. I. Yadchanka

*Belarusian State University,
4 Niezaliezhnasci Avenue, Minsk 220030, Belarus, yadchan@bsu.b*

The article is written within the framework of the discursive approach to the study of migrants' identity. In her article, the author states the need to study the topics of "Migration" and "Integration of Migrants" as basic ones in the formation of professional competence of international specialists and offers her own methodology for working with these topics in a foreign (German) language class. This methodology involves working with authentic video material, studying the discursive positioning of the migrant at the crossroads of various public discourses of German society, as well as analyzing of appraisal as a key discursive category.

Keywords: discourse of identity; discursive positioning; appraisal; migration and integration of migrants; video report analysis.

Міграцыйныя працэсы, з якімі сутыкнулася сучасная Еўропа, прымушаюць шукаць вырашэнне праблем, звязаных з інтэграцыяй мігрантаў у новых сацыякультурных умовах. У грамадскім, медыйным і нават навуковым дыскурсе праблемы інтэграцыі мігрантаў, канфлікты міжасо-

баснага ўзаемадзеяння мясцовых жыхароў і мігрантаў часцяком тлумачацца «праблемнай» нацыянальна-культурнай ідэнтычнасцю мігрантаў [1, с. 272]. Менавіта нацыянальна-культурная ідэнтычнасць разглядаецца як прычына паспяховай або няўдалай інтэграцыі мігрантаў у новых сацыякультурных умовах [2, с. 21—24; 3, с. 108—109; 4, с. 20—24]. Дадзеная праблематыка выводзіць даследчыкаў і выкладчыкаў у сферу грамадскіх і медыйных дыскурсаў, сфарміраваных вакол тэм «Міграцыя» і «Інтэграцыя мігрантаў», падахвочваючы пры гэтым да распрацоўкі эфектыўных методык і тэхналогій для выкладання гэтай тэмы будучым спецыялістам у сферы міжнародных адносін, у тым ліку і ў рамках заняткаў па замежнай мове.

Ідэнтычнасць мігранта, тобок індывіда, які атрымаў досвед жыццядзейнасці ў двух і больш культурных асяроддзях, будзе апрыеры гібрыднай. Гібрыдная ідэнтычнасць мігранта аб'ектывуецца у маўленні і можа быць рэканструявана і апісана лінгвістычнымі метадамі [5, с. 99—100]. А яе спецыфіка можа быць апісана з перспектывы пазіцыянавання індывідаў, аб'яднаных агульнымі камунікатыўнымі мэтамі, у той ці іншай сацыякультурнай прасторы, іх каштоўнаснага самавызначэння з мэтай наступных дзеянняў у новым грамадстве [6, с. 137]. Для методыкі і дыдактыкі выкладання замежнай мовы гэта прадугледжвае выкарыстанне на занятках такіх матэрыялаў, як відэаінтэрв'ю, відэанавіна, відэадыскусія, відэарэпартаж, тв-праграма, ток-шоу з засяроджваннем на выказваннях мігрантаў, якія рэпрэзентуюць працэс іх сацыякультурнага пазіцыянавання і каштоўнаснага самавызначэння ў рамках новых для іх сацыякультурных умоў.

Аналіз відэарэпартажу з мэтай апісання дыскурсіўнага пазіцыянавання мігранткі.

Каб прадэманстраваць аўтарскую методыку вывучэння гібрыднай ідэнтычнасці мігранта шляхам выяўлення яго дыскурсіўнага пазіцыянавання на занятках па нямецкай мове прафесійнай дзейнасці для будучых спецыялістаў-міжнароднікаў звернемся да відэарэпартажу з удзелам мігранткі з Турцыі, які выйшаў на нямецкім тв-канале *Südwestrundfunk (SWR HD)* [7].

Апісанне крыніцы. Канал трансліруе ў федэральных землях ФРГ Бадэн-Вюртэмберг і Райнланд-Пфальц. Спецыфіка кантэнту — навіны і відэа на актуальныя сацыяльна-палітычныя тэмы.

Дата выхаду матэрыялу: снежань 2019 г.

Апісанне журналісцкай задумкі. На дадзеным этапе мы імкнемся выявіць, якая ключавая камунікатыўная стратэгія ляжыць у аснове матэрыялу (дэманстрацыя праблемы з пошукам наступных тлумачэнняў, імкненне заклікаць да разумення і эмпатыі, імкненне крытыкаваць, імкненне падтрымаць і падзяліць пазіцыю мігранта і г. д.). Матэрыял, узяты намі для аналізу, азагалоўлены як («Ці можа хіджаб стаць прычынай таго, што цябе не возьмуць на працу?»). Такім чынам, у загаловак выносіцца

праблема адмовы з боку працадаўцаў ФРГ ў працаўладкаванні мусульманскім жанчынам у выпадку ярка-выяўленых знешніх прыкмет рэлігійнай прыналежнасці да мусульманства — нашэння хіджабу. Журналіст ставіць у загаловак пытанне і тым самым дэманструе, што ў матэрыяле ён будзе займацца пошукам магчымых адказаў і тлумачэнняў для дадзенай праблемы.

Аналіз асобных тэзісаў, аргументаў і ключавых лексіка-граматычных структур, які адлюстроўвае пазіцыю журналіста. Відэарэпартаж пачынаецца з праблематызацыі. Гледачам прапануецца выбраць, да якой жанчыны-супрацоўніку яны б звярнуліся ў банку для адкрыцця дэпазітнага рахунку — да жанчыны еўрапейскай знешнасці або да жанчыны ў хіджабе (*Welcher Frau vertrauen Sie Ihr Geld an? Gehen Sie zu der Dame mit Kopftuch oder lieber an den anderen Schalter?*). Пры гэтым гледачоў заклікаюць адказаць на гэтае пытанне сумленна (*Jetzt ganz ehrlich sein*) і падкрэсліваюць, што для многіх грамадзян ФРГ супрацоўніца банка ў хіджабе з'яўляецца нечым 'неверагодным' (*unvorstellbar*), што адлюстроўвае таксама іранічнае выказванне *Kopftuch? Nein, danke*. (Хіджаб? Не, дзякуй). Уступ заканчваецца прамым рытарычным пытаннем, адрасаваным гледачам — *Так павінна быць? Ці гэта адкрытая дыскрымінацыя? (Ist er richtig so oder ist es ein klarer Fall von Diskriminierung?)*.

Каб пацвердзіць гіпотэзу аб дыскрымінацыі жанчын у хіджабе на рынку працы праводзіцца апытанне мінакоў на вуліцы на прадмет іх даверу да жанчын у хіджабе, статыстычныя дадзеныя і меркаванне эксперта. Так, непрыняцце хіджабу ў грамадстве адлюстроўвае выказванне загадчыцы мясной крамы — *Kopftuch gehört für mich in den Orient und nicht hierher* (На мой погляд, хіджабу месца на Усходзе, а не тут); выказванні апытаных — *Kopftuch macht halt fremd* (Хіджаб проста адчужае); *Frauen mit Kopftuch wirken verschlossen* (Жанчыны ў хіджабе ствараюць уражанне вельмі закрытых.).

Аналіз дыскурсіі мігранткі. На дадзеным этапе мы імкнемся прааналізаваць аргументатыўныя структуры мігранткі ў кантэксце зададзенай журналістам праблемы, выявіць і апісаць культурныя коды, адлюстраваныя пры дапамозе дыскурсіўных маркераў (ацэначная лексіка, якая задае вектар успрымання індывідам старога і новага культурнага свету праз прызму «добра/дрэнна»; лексічныя сродкі, якія экспліцыруюць значэнне «я прымаю/не прымаю», «я згодзен/не згодзен», «для мяне дапушчальна/мне непрымальна»; нацыянальна-культурныя характарыстыкі, якія яна сабе прыпісвае).

Дадзеныя рэспандэнткі: Фаціма, 33 гады, дачка турэцкіх мігрантаў, нарадзілася і вырасла ў Нямеччыне, замужам, выхоўвае трохгадовае дзіця. Мае вышэйшую педагагічную адукацыю. У дадзены момант займаецца пошукам працы, аднак атрымлівае адмовы ад працадаўцаў з-за нежадання зняць хіджаб.

Пазіцыянаванне мігранткі ў культурнай прасторы-донары адлюстроўвае яе стаўленне да хіджабу ў цэлым. Так, яна заяўляе: *Menschen sehen das Kopftuch immer als Unterdrückung, für mich ist Kopftuch meine Revolution* (Людзі лічаць, што хіджаб падаўляе (асобу), але для мяне хіджаб — гэта мая рэвалюцыя.). Фаціма падкрэслівае, што для яе хіджаб — гэта 'частка яе асобы' (*Teil meiner Persönlichkeit*). У працэсе тлумачэння нежадання працадаўцаў яе працаўладкоўваць, яна акцэнтуюе «другатунковасць» жанчын ў хіджабе, якім дазваляюцца толькі прафесіі нізкай кваліфікацыі — *Regale füllen* ('расстаўляць тавар на паліцы'), *an der Kasse arbeiten* ('працаваць на касе'), *putzen gehen* ('займацца прыбіраннем памяшкання') і блакуецца кар'ерны рост: *Aber sobald man in eine bestimmte Position aufsteigen möchte oder Verantwortung übernehmen möchte, kommt gleich ein Tabu*. (Але як толькі ты хочаш падняцца на кар'ернай лесвіцы або заняць адказную пасаду, адразу ж надыходзіць табу). Дыскрымінацыя жанчын у хіджабе, на думку Фацімы, адбываецца 'нягледзячы на вышэйшую адукацыю' (*trotz Abschluss*), 'якую б вышэйшую кваліфікацыю ты ні прад'яўляў' (*Du kannst die besten Qualifikationen aufweisen*).

Як ужо адзначалася, у вывучэнні пазіцыянавання мігрантаў варта надаць адмысловую ўвагу ацэначнай лексіцы. Кантэкстуалізаванае вывучэнне ацэначнай лексікі важна яшчэ і таму, што «у дыскурсе, так ці інакш, кампенсуецца сэнсавая непаўната і неадназначнасць, якая вынікае з нестабільнасці іх сэнсавага аб'ёму і тых нарматываў, на якіх заснавана ацэнка» [8, с. 215]. Так, непрыняцце сябе з боку нямецкага грамадства і працадаўцаў са сваёй мусульманскай ідэнтычнасцю Фаціма ўспрымае як 'удар у твар' (*ein Schlag ins Gesicht*), падкрэсліваючы пры гэтым, што пакуль яна сядзіць дома, яе веды і кампетэнцыі 'тупеюць' і 'пакрываюцца іржой' (*Mein Wissen verdummt, es rostet ein*). Свае стаўленне да новай радзімы, Германіі, якое склалася з прычыны такіх абставін, яна экспліцыруе з дапамогай дыскурсіўных структур '*fremd machen*' ('рабіць чужым') і '*von Deutschland entfremden*' ('аддаляць ад Нямеччыны'): *Das macht fremd. // Das entfremdet mich von meiner deutschen Heimat*.

Вяртаючыся да пытання журналісцкага погляду на праблему, заяўленую ў відэарэпартажы, важна адзначыць шэраг дыскурсіўных структур, якія відавочна дэманструюць падзел журналістам пазіцыі мігранта, эмпатыю. Так, адзначаецца той факт, што Фаціма штогод пячэ каляднае печыва (*die Weihnachtsplätzchen*) і тым самым падкрэсліваецца яе інтэграванасць у культурную прастору Нямеччыны. А імкненне жанчыны абараніць сваю правасць у барацьбе з дыскрымінацыяй эксплікуецца пасродкам дыскурсіўнай структуры 'не дазволіць закрыць сабе рот' (*den Mund nicht verbieten lassen*), нягледзячы на тое, што 'даводзіцца ўлічваць мноства цяжкасцяў на гэтым шляху' (*Auf diesem Weg muss Fatima vieles in Kauf nehmen*).

У структуры аналізу відэарэпартажу важнае месца займае таксама экспертная пазіцыя, рэпрэзентаваная ацэнкай сітуацыі міністрам інтэграцыі ў федэральнай зямлі Бадэн-Вюртэмберг ад партыі Зяленых. Так,

згодна палітычнаму дзеячу, мігранты, а ў прыватнасці, туркі, з'яўляюцца 'неад'емнай часткай (нямецкага) грамадства' (*ein fester Bestand der Gesellschaft*), якія зрабілі свій унесак у 'эканамічны ўздым Нямеччыны' (*der wirtschaftliche Aufschwung*). Эксплікацыя неабходнасці згуртаванасці для нямецкага грамадства ажыццяўляецца з дапамогай дыскурсіўных структур — Мы павінны трымацца разам (*Wir gehören zusammen*); Мы павінны праяўляць больш павагі і прыняцця адзін аднаго (*Wir müssen mehr Respekt und Akzeptanz miteinander finden*).

Такім чынам, вывучэнне тэм «Міграцыя» і «Інтэграцыя мігрантаў» на занятках па нямецкай мове прафесійнай дзейнасці для спецыялістаў-міжнароднікаў непазбежна патрабуе звароту да аўтэнтычнага відэаматэрыялу, які рэпрэзентуе дыскурсіўную карціну рэальнасці Нямеччыны, дзе перасякаюцца розныя дыскурсы. Дыкурс мігрантаў — толькі адзін з магчымых. У працэсе стварэння свайго дыскурсу мігранты ажыццяўляюць дыскурсіўнае пазіцыянаванне ў культурнай прасторы, тым самым адчыняюць перспектыву для аналізу. У ходзе вербалізацыі дыскурсу рэалізуецца дыскурсіўнае значэнне ацэначнай лексікі, вывучэнне якой, як правіла, з'яўляецца адной з самых значных цяжкасцей у асваенні замежнай мовы.

Бібліяграфічны спіс

1. Лебедева, Н. М. Социально-психологические закономерности аккультурации этнических групп / Н. М. Лебедева // Этническая психология и общество; под ред. Н. М. Лебедевой. — М., 1997. — С. 271—289.
2. Бабаков, В. Г. Национальное сознание и национальная культура: методологические проблемы / В. Г. Бабаков, В. М. Семенов. — М.: Ин-т философии Рос. акад. наук, 1996. — 70 с.
3. Барабанов, Е. В. Русская философия и кризис идентичности / Е. В. Барабанов // Вопросы философии. — 1991. — № 8. — С. 102—116.
4. Дроненко, Д. М. Национально-культурная идентичность как социально-философская проблема: дис. ... канд. филос. наук: 09.00.11 / Дроненко Денис Михайлович; Волгоград. гос. технолог. ун-т. — Волгоград, 2003. — 163 л.
5. Ядченко, Е. И. Дискурсивный конструкт «гибридная идентичность мигрантов» как объект лингвистического исследования / Е. И. Ядченко // Вестн. Брест. ун-та. Сер. 3. Филология, педагогика, психология. — 2020. — № 1. — С. 97—105.
6. Ядченко, Е. И. Дискурсивное позиционирование мигранта в культурном пространстве как фактор его социализации / Е. И. Ядченко // Практика преподавания иностранных языков на факультете международных отношений БГУ: электрон. сб. Вып. 10. — Минск, 2020. — С. 136—139. — URL: <https://elib.bsu.by/handle/123456789/253340> (дата обращения: 16.10.2024).
7. Macht das Kopftuch arbeitslos? // YouTube. — URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6CBfXoPtoW4> (date of access: 16.10.2024).
8. Арутюнова, Н. Д. Язык и мир человека / Н. Д. Арутюнова. — 2-е изд., испр. — М.: Яз. рус. культуры: Кошелев, 1999. — 895 с.